

Економіка, організація і планування виробництва

Тема заняття: **Основи технічного нормування праці. Сутність норм затрат праці. Структура робочого часу**

Сутність та завдання нормування праці

Нормування праці – встановлення кількості затрат праці на виготовлення одиниці продукції або виготовлення продукції за одиницю часу, виконання заданого обсягу робіт чи послуг за певних організаційно-технічних умов.

Сутність нормування полягає в аналізі існуючих організаційно-технічних умов виконання роботи, методів і прийомів праці та розробленні заходів, спрямованих на забезпечення оптимальної організації праці і найбільш раціонального порядку виконання робіт.

Сутність та завдання нормування праці

Основною метою і завданням нормування є:

- постійне удосконалення виробничих процесів, пошук та використання резервів збільшення обсягу виробництва;
- розробка та впровадження технічно та економічно обґрунтованих норм затрат праці для нормування праці, які відповідають сучасному рівню розвитку техніки та організації виробництва;
- удосконалення організації заробітної плати з урахуванням кількості та якості праці;
- забезпечення зростання продуктивності праці та зниження собівартості продукції;
- перегляд діючих норм з урахуванням змін організаційно-технічних умов.

Сутність та завдання нормування праці

Одним із завдань нормування праці є визначення всебічно обґрунтованих норм затрат праці для кожної категорії працівників.

Обґрунтовані норми – це норми, які встановлені в результаті вивчення та впровадження передових форм організації праці і технологічних процесів, що забезпечують краще використання робочого часу, обладнання, інструментів, інших засобів і предметів праці.

Організація робіт з нормування праці на залізничному транспорту регламентується Кодексом законів про охорону праці України, постановами уряду України, нормативними актами Міністерства праці та соціальної політики, а також наказами та вказівками Укрзалізниці.

Сутність норм затрат праці

Під **нормами затрат праці** розуміють кількість праці, яка необхідна для якісного виконання заданої роботи за певних організаційно технічних умов.

На залізничному транспорті **норми затрат праці** класифікуються таким чином:

- **Норма часу ($H_{\text{ч}}$)** – *робочий час, установлений для якісного виконання заданої роботи працівником чи групою працівників відповідної професії чи фаху за певних організаційно-технічних умов і за найбільш ефективного використання всіх засобів виробництва (вимірюється в годинах, хвилинах, секундах; при виконанні робіт бригадою – людино-годинах; нормований час – в норма-годинах, норма-хвилинах, норма-секундах.);*

$$H_{\text{ч}} = \frac{T}{V}$$

Сутність норм затрат праці

➤ **Норма виробітку (H_B)** – кількість одиниць продукції, операції або інших показників роботи, яку повинен виконати працівник чи група працівників відповідної професії чи фаху за одиницю робочого часу(годину, день, місяць) за певних організаційно-технічних умов; Норма часу і норма виробітку величини обернено-пропорційні.

$$H_B = \frac{V}{T}$$

$$H_B = \frac{1}{H_{\text{ч}}}$$

Сутність норм затрат праці

- **Норма чисельності** ($N_{\text{чис}}$) – чисельність працівників відповідної професії чи фаху, необхідна для виконання заданої роботи за встановлений час за певних організаційно-технічних умов;

Різновидом норми чисельності є **норма підлеглості**, яка визначає чисельність працівників, підлеглих одному керівникові.

$$N_{\text{чис}} = \frac{V_{\text{пл}}}{N_{\text{в}}}$$

- **Норма обслуговування** – це встановлена кількість одиниць обладнання (робочих місць, квадратних метрів площі), яка обслуговується одним працівником або групою працівників протягом певного періоду часу і за заданих організаційно-технічних умов.

Сутність норм затрат праці

Норми затрат праці поділяються:

□ за сферою використання:

- ✓ міжгалузеві – призначені для нормування праці однорідних підприємств різних галузей;
- ✓ галузеві – призначені для нормування праці на однорідних підприємствах однієї галузі;
- ✓ місцеві – призначені для нормування на одному підприємстві в тих випадках, коли відсутні галузеві чи міжгалузеві нормативні матеріали, а також під час створення на підприємстві більш прогресивних організаційно-технічних умов порівняно з чинними галузевими нормативними матеріалами.

Сутність норм затрат праці

□ за строками дії:

- ✓ постійні – норми, розроблені також для операцій, що повторюються, за даних організаційно-технічних умов їх використання;
- ✓ тимчасові – норми, розроблені також для операцій, що повторюються, але лише на час опанування випуску нового виду продукції чи нового технічного процесу;
- ✓ разові – норми, що носять єдиний характер і розробляються на роботи, непередбачені планом цього підприємства;

Сутність норм затрат праці

□ за технологічною ознакою:

- ✓ **єдині** – норми, розроблені для підприємств однієї галузі чи ряду галузей на роботи, які виконуються в однакових організаційно-технічних умовах;
- ✓ **типові** – норми, розроблені для окремих галузей на роботи, які виконуються за тимчасовими технологічними процесами;

□ за структурою:

- ✓ **диференційовані** – норми, встановлені на одну робочу операцію;
- ✓ **укрупнені** – норми, встановлені на комплекс технологічно чи організаційно пов'язаних між собою робочих операцій.

Сутність норм затрат праці

Для нормування праці працівників на залізничному транспорті застосовують аналітично розрахунковий метод нормування праці, використовуючи **нормативи затрат праці** – довідково-розрахункові величини, призначені для проектування технічно обґрунтованих норм щодо виконання певних робіт за відповідних організаційно-технічних умов.

Нормативи поділяються на:

- ✓ **нормативи часу** – регламентовані затрати часу на виконання організаційно або технічно пов'язаних між собою трудових дій, які зустрічаються у незмінному сполученні в різних трудових процесах;

Сутність норм затрат праці

- ✓ **нормативи чисельності** призначені для встановлення регламентованої чисельності працівників, необхідних для виконання загального обсягу роботи або окремої її частини (ремонт, технічна підготовка, догляд, призначені для обслуговування);
- ✓ **нормативи обслуговування** призначені для встановлення регламентованих затрат праці на обслуговування одиниці обладнання, машини, робочого місця;
- ✓ **нормативи режимів роботи обладнання** призначені для встановлення регламентованих величин параметрів роботи обладнання, машин, інших технічних засобів, що забезпечують найбільш ефективно їх використання.

Структура робочого часу

Робочий час – встановлений законом період, упродовж якого працівник повинен виконувати свої трудові обов'язки. Весь час виконавця поділяється на **час роботи** та **час перерв**.

Час роботи – період, упродовж якого виконавець здійснює дії, пов'язані з виконанням роботи. Час роботи поділяється на **продуктивний та непродуктивний**.

Продуктивний час – час, який працівник витрачає на підготовку до заданої роботи, ознайомлення з нею і на дії, пов'язані з її закінченням.

Непродуктивний час – час, який витрачається на роботи, не передбачені виробничим завданням.

Структура робочого часу

Продуктивний час поділяється на такі складові:

- **підготовчо-заключний час** ($T_{пз}$) – час, що витрачається на підготовку до заданої роботи, ознайомлення з нею і на дії, пов'язані з її закінченням;
- **час на обслуговування робочого місця** ($T_{об}$) – час, що витрачається працівником на догляд за своїм робочим місцем, підготовку до початку роботи та прибирання наприкінці робочого дня;
- **оперативний час** ($T_{оп}$) – час, що витрачається на безпосереднє виконання заданої роботи.

Структура робочого часу

Непродуктивний час поділяється на такі складові:

- **час виконання випадкової роботи ($T_{вр}$)** – час, викликаний необхідністю (наприклад, виправленням браку, налагодження інструменту, доставка виробів замість підсобних робітників);
- **час непродуктивної роботи ($T_{нр}$)** – час, упродовж якого не виробляється продукція і не поліпшується її якість (наприклад, виготовлення бракованої продукції, зайві дії через недосвідченість, зайві переходи).

Структура робочого часу

Час перерв – час упродовж робочого дня, коли не працює. Розрізняють перерви **регламентовані та нерегламентовані**.

Регламентовані перерви включають

- **час організаційно-технічних перерв ($T_{пт}$)** – час, упродовж якого виконавець не працює через особливості технологічного процесу (пропуск поїзда, очікування нагріву чи охолодження предмета праці);
- **перерви на відпочинок і особисті потреби ($T_{пф}$)** – час, що витрачається працівником на короткочасний відпочинок протягом роботи, особисту гігієну і фізіологічні потреби.

Структура робочого часу

Нерегламентовані перерви включають

- **перерви, викликані порушенням технологічного процесу ($T_{\text{пнт}}$)** – час, втрачений працівником внаслідок організаційно-технічних неполадок на виробництві (відсутність роботи, матеріалів, інструментів, електроенергії, несправність обладнання);
- **перерви, викликані порушенням трудової дисципліни ($T_{\text{пнд}}$)** – втрати робочого часу внаслідок порушення правил трудового розпорядку, запізнення на роботу, передчасне залишення роботи, розмови на особисту тему.